

**REPUBLIKA CRNA GORA
MINISTARSTVO PROSVJETE I NAUKE**

ZAVOD ZA ŠKOLSTVO

DEVETOGODIŠNJA OSNOVNA ŠKOLA

IZBORNI PREDMETI

predmetni program

ZANIMLJIVA GEOGRAFIJA
izborni predmet

VIII razred devetogodišnje osnovne škole

---

1. NAZIV NASTAVNOG PREDMETA

IZBORNI PREDMET

NAZIV PREDMETNOG PROGRAMA

ZANIMLJIVA GEOGRAFIJA (izborni predmet)

2. ODREĐENJE PREDMETNOG PROGRAMA

a) Položaj, priroda i namjena predmetnog programa

Izborni predmet zanimljiva geografija izučava se u VIII razredu. Oslanja se na sadržaje programa geografije koji su izučavani u prethodnim razredima, kao i na sadržaje geografije VIII razreda. Program je usklađen i sa drugim prirodnim i društvenim predmetima koji se izučavaju u osnovnoj školi.

Program je koncipiran tako, da učenicima/cama pruži mogućnost da prošire i prodube stečena osnovna znanja, umijeća i stavove o prirodnoj i društvenoj stvarnosti savremenog svijeta, koja su osnova za nastavak daljeg obrazovanja, intelektualnog i profesionalnog napredovanja mladog čovjeka. U tom smislu izborna geografija treba da odgovori individualnim potrebama, interesovanjima i sposobnostima svakog/e učenika/ce.

Sadržaj programa podstiće kod učenika/ca radoznalost, samostalnost, želju za otkrivanjem novog i do danas nesaznatog i nepoznatog, dalje razvijanje sklonosti i interesovanja u geografskoj nauci, kao i uopšte logičkom i apstraktnom mišljenju. Dakle, namjena izbornog programa zanimljive geografije je:

- proširivanje i produblivanje stečenih osnovnih znanja i umijeća;
- formiranje novih znanja i umijeća koja nijesu obuhvaćena redovnim sadržajem;
- sticanje primjenljivih znanja;
- podrška razvoju talentovanih učenika/ca;
- pripremanje učenika/ca za nastavak obrazovanja i izbor buduće profesije.

b) Broj časova i oblici nastave

Zanimljiva geografija se izučava u VIII razredu sa jednim časom sedmično, odnosno sa godišnjim fondom časova 34.

Program je rađen za 34 sedmice.

Red. broj	T E M A	Broj časova	
		T	V
1.	Zemlja u vječitom kretanju	2	1
2.	Kad Zemlja zadrhti, rađanje vulkana	1	1
3.	Zanimljive erozivne sile i oblici	1	1
4.	Na najvišim planinama svijeta	1	2
5.	Vrijeme nikad isto	2	1
6.	Od prašuma do pustinja	1	2
7.	Okeani i mora, nepregledne plave njive	1	1
8.	Obalama i vodama rijeka	2	1
9.	Zagađenost ne zna za granice	1	1
10.	Neobičan biljni i životinjski svijet	1	2
11.	Susret sa rijetkim stanovnicima Zemlje	2	1
12.	Neobična naselja	1	2
13.	Građevinski gorostasi i otkrića koja su oplemenila svijet	1	1
UKUPNO		17	17

T - teorijski i drugi oblici nastave za sve učenike/ce u odjeljenju;

V - vježbe i drugi oblici nastave kod kojih se odjeljenje dijeli na manje grupe

3. OPŠTI CILJEVI PREDMETNOG PROGRAMA

Cilj učenja izbornog predmeta zanimljive geografije je da učenici/ce:

- razumiju pojave i procese u geografskom omotaču Zemlje (kroz njihove karakteristične primjere i uzročno-posljedične veze);
- razumiju zakonomjernost razvoja geografske sredine kao rezultata djelovanja prirodnih pojava, procesa i čovjeka;
- usvoje nova i prošire stečena znanja, umijeća, stavove o prirodno-geografskim i društveno-geografskim procesima i pojavama na lokalnoj, regionalnoj i planetarnoj ravni i njihovom međusobnom uticaju;
- razumiju strukture, procese, posebnosti, različitih regiona u okviru globalnog sistema;
- prošire i prodube znanja o tome kako žive i rade ljudi u različitim okruženjima u svijetu, upoznaju bogatstvo razlika naroda na Zemlji i njihov doprinos razvitku savremene civilizacije i uče da razumiju i cijene druge zemlje, narode i njihovu kulturu;
- razvijaju toleranciju, poštovanje, pripadnost multietničkom, multijezičkom, multikulturnom... svijetu;
- razvijaju sposobnost posmatranja, logičkog zaključivanja, uopštavanja, uočavanja uzročno-posljedičnih veza;
- razvijaju sposobnost za izvođenje jednostavnih istraživanja;
- razvijaju logičko i apstraktno mišljenje, kritički stav u mišljenju;
- stiču znanje o prirodnim resursima, njihovoj ograničenosti i održivom korišćenju;
- razvijaju stavove o preventivi, zaštiti i unapređivanju životne sredine;
- razvijaju sposobnost za samostalno obrazovanje uz korišćenje različitih izvora znanja;
- razvijaju svijest o sopstvenim znanjima i sposobnostima i daljoj profesionalnoj orijentaciji.

4. SADRŽAJ I OPERATIVNI CILJEVI PREDMETNOG PROGRAMA

1. Zemlja u vječitom kretanju
2. Kad Zemlja zadrhti, rađanje vulkana
3. Zanimljive erozivne sile i oblici
4. Na najvišim planinama svijeta
5. Vrijeme nikad isto
6. Od prašuma do pustinja
7. Okeani i mora, nepregledne plave njive
8. Obalama i vodama rijeka
9. Zagađenost ne zna za granice
10. Neobičan biljni i životinjski svijet
11. Susret sa rijetkim stanovnicima Zemlje
12. Neobična naselja
13. Građevinski gorostasi i otkrića koja su oplemenila svijet

Tema I: Zemlja u vječitom kretanju

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Sadržaj/pojmovi	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razumije zonalno vrijeme, časovne zone; - zna da objasni pojam datumske granice; - razumije nejednako trajanje dana, noći, pojavu "bijelih noći" na sjevernom polu; - može da objasni optičke pojave u atmosferi: polarna svjetlost, duga, halo, fatamorgana; - razumije da je zbog rotacije riječno korito "udesno"; - razlikuje toplotne pojaseve i vrednuje njihov uticaj na život i rad ljudi; - upoznaje kalendar i njegove nedostatke; - shvata da nema savršenog kalendara; - razvija stvaralačko mišljenje i kreativnost. 	<p>Učenici/ce:</p> <ul style="list-style-type: none"> - na karti Svijeta i časovnih zona upoređuju i obrazlažu različito vrijeme u odabranim mjestima; - na osnovu vlastitog znanja razgovaraju o datumskoj granici; - na konkretnim primjerima objašnjavaju nejednako trajanje dana i noći, trajanje dana i noći 6 mjeseci; - koristeći vlastito znanje, odgovarajući film, tekst, razgovaraju o "bijelim noćima" na sjevernom polu; - na fotografiji, filmu, prepoznaju optičke pojave: polarnu svjetlost, dugu, halo; - čitaju i analiziraju odgovarajući tekst o fatamorgani; - povezuju naučene sadržaje sa ranijim znanjima i iskustvima; - prikupljaju, vrše selekciju materijala za izradu seminarskog rada na temu toplotnih pojaseva i njihovog uticaja na život ljudi; - samostalno i u timu prezentuju rezultate svojih istraživanja; - koristeći odgovarajuću literaturu, razgovaraju o nastanku kalendara, njegovim nedostacima, izvode zaključke o nesavršenosti kalendara; - postavljaju kviz pitanja. 	<p>24 časovne zone; datumska granica; "bijeke noći"; polarna svjetlost; duga, halo; fatamorgana; toplotni pojasevi; kalendar.</p>	<p>Geografija Nastavna tema: <i>kretanje Zemlje i posljedice njenih kretanja.</i></p> <p>Priroda Nastavna tema: svjetlost. Nastavna jedinica: pomračenje Sunca i Mjeseca kao posljedice pravolinijskog prostiranja svjetlosti.</p>

Didaktička uputstva:

- nastavnik/ca treba da aktivira učenike/ce mobilisanjem prethodnih znanja i iskustava, usmjerava ih na detaljnija i trajnija posmatranja u prirodi, podstiče ih na inicijativu i kreativnost u pokušajima da samostalno objasne uzročno-posljedične veze, karakteristike i neophodnost nastanka obrađenih primjera;
- nastavniku/ci se preporučuje da ne zahtijeva od učenika/ca da moraju reprodukovati sve pronađene, prikazane i obrađene primjere. Osnovu učenja bi trebalo da predstavljaju vlastita iskustva učenika/ca i opservacije koje su prikupljene sa različitih mjesta.

Tema II: Kad zemlja zadrhti, rađanje vulkana

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Sadržaj/pojmovi	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razumije pojavu zemljotresa i uočava trusna područja na Zemlji i kod nas; - saznaje o velikim zemljotresima XX vijeka i njihovim posljedicama; - razumije pojavu vulkana; - zna veće aktivne vulkane u Evropi i izvan nje; - razumije pojavu gejzira, izvora vrele vode; - saznaje o mogućnostima predviđanja zemljotresa i erupcije vulkana, kao i mjerama koje se preduzimaju radi zaštite od njih; - razumije da ove prirodne pojave mogu biti uzrok promjene kvaliteta životne sredine. 	<p>Učenici/ce:</p> <ul style="list-style-type: none"> - povezuju prethodna znanja sa novim saznanjima i iskustvima; - posmatraju film o katastrofalnim zemljotresima i samostalno zaključuju o posljedicama i mjerama zaštite; - samostalno ili u grupi sakupljaju i prezentuju odgovarajući materijal o katastrofalnom zemljotresu na crnogorskom primorju 1979. godine; - putem modela i crteža objašnjavaju pojavu vulkana; - na fotografiji, filmu, prepoznaju karakteristične vulkane, na karti Svijeta pokazuju njihovo prostiranje; - čitaju i komentarišu tekst <i>Uspom na Vezuv</i>, (Geografska čitanka 2); - na konkretnom primjeru analiziraju načine borbe sa zemljotresima i vulkanima, isnose sopstvene ideje; - sakupljaju odgovarajući materijal sa Interneta, iz literature, medija, na datu temu i o istom izvještavaju. 	<p>Etna, Vezuv, vulkani Islanda; Perikutan; Sv. Jelena; Havaji, vulkanski arhipelag.</p>	<p>Geografija Nastavna tema: planeta Zemlja.</p>

Didaktička uputstva:

- nastavnik/ca treba da koristi aktivne oblike i metode rada koje se fokusiraju na aktivnostima i saradnji učenika/ca;
- nastavnik/ca treba da podstiče interakciju nastavnik/ca – učenik/ca i razmjenu između samih učenika/ca;
- nastavnik/ca treba da uputi učenike/ce da koriste različite izvore informacija (popularna geografska literatura, stručni časopisi, Internet, film, audio i video zapisi, mediji ...) i pomaže učenicima/cama da povezuju prethodna znanja i vlastita iskustva sa novim znanjima i upotrebljivost takvih znanja u svakodnevnom životu;
- sadržaj nastavne teme nastavnik/ca treba da obogaćuje očiglednim materijalom, filmskim, ilustrativnim...

Tema III: Zanimljive erozivne sile i oblici

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Sadržaj	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razumije kako spoljašnje sile utiču na oblikovanje reljefa i prepoznaje koji su to oblici; - upoznaje najveće kanjone svijeta (Kolorado, rijeka Tara); - zna karakteristične delte; - upoznaje zanimljive oblike kraške erozije (Mamutova pećina, jama Postojna ...); - zna karakteristične oblike kraške erozije u Crnoj Gori; - uoči na karti reljef morskog dna; - može objasniti pojavu lavina, ledenih bregova; - posmatra i uočava karakteristične erozivne oblike u svom kraju. 	<p>Učenici/ce:</p> <ul style="list-style-type: none"> - povezuju prethodna znanja i iskustva sa novim saznanjima; - na fotografiji, filmu, video zapisu prepoznaju neobične erozivne oblike, izvode zaključke o silama koje su ih formirale; - koristeći fotografije, film, odgovarajući tekst opisuju kanjone Kolorada, rijeke Tare; - rade seminarski rad na temu velikih riječnih delti; - posmatraju, fotografišu, opisuju, istražuju karakteristične oblike erozije u svom kraju i neposrednoj blizini; - rade foto-albume i panoe sa karakterističnim oblicima erozije svog kraja; - koristeći reljefnu, fizičku kartu Svijeta, kartu morskog dna i odgovarajuće podatke pronalaze najveće visine i dubine na Zemlji, izvode zaključke; - na karti morskog dna pronalaze i upoređuju najveće dubine Svjetskog okeana; - na osnovu fotografija, filma, odgovarajućeg tekstualnog materijala, objašnjavaju pojavu lavina, ledenih bregova, otkrivaju uzročno-posljedične veze. 	<p>Veliki kanjon Kolorada; kanjon rijeke Tare; Mamutova pećina; Postojnska jama; crnogorski krš; delte; Marijanski jarak; Lavine, ledeni bregovi.</p>	<p>Geografija</p> <p>Nastavna tema: planeta Zemlja.</p>

Didaktička uputstva:

- nastavnik/ca treba da motiviše učenike/ce da koriste različite izvore znanja, da povezuju sopstvena iskustva i znanja, da samostalno istražuju i uče, podstiče ih na slobodno razmišljanje, postavljanje pitanja;
- nastavniku/ci se preporučuje da, vodeći računa o usklađenosti sadržaja, obrađuje odgovarajuće sadržaje iz lokalne sredine kako bi učenici/ce mogli/e praviti poređenja određenih sadržaja sa njima poznatim i bliskim u neposrednom okruženju. U tom smislu nastavnik treba da planira terenski rad sa ciljem posmatranja, razvrstavanja, upoređivanja zanimljivih erozivnih oblika u svom kraju i okolini.

Tema IV: Na najvišim planinama svijeta

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Sadržaj	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> - saznaje o osvajanju Himalaja; - može da opiše karakteristična naselja i stanovništvo u podnožju Himalaja; - prepoznaje Ande, Kordiljere, Kilimandžaro; - saznaje o osvajanju Mon Blana, najvišeg vrha Evrope; - razumije pojavu i kretanje lednika; - prepoznaje Kilimandžaro, najviši vrh Afrike. 	<p>Učenici/ce:</p> <ul style="list-style-type: none"> - koristeći vlastito znanje, odgovarajuće tekstove, film, video zapise razgovaraju o Himalajima, osvajanju njihovih vrhova; - uz korišćenje fotografije, filma, video zapisa prepoznaju i opisuju karakteristična naselja i stanovništvo u podnožju Himalaja, izvode zaključke o uslovima za život; - na karti pokazuju prostiranje najviših planina na svijetu; - uz korišćenje različitih izvora informacija opisuju Ande, Kordiljere, zaključuju o uslovima za život; - čitaju i razgovaraju o tekstu <i>Prvo penjanje na Mon Blan</i> (Zanimljiva geografija); - samostalno ili u grupi sakupljaju odgovarajući materijal i rade foto-albume, panoje na temu najviših planina na svijetu. 	<p>Himalaji, Mont Everest; Kašmir, Katmandu; Andi, Kordiljeri; Alpi, Mon Blan; Kilimandžaro.</p>	<p>Geografija</p> <p>Nastavne teme:</p> <p>Evropa, kontinent na kome živimo;</p> <p>Azija, geografske zanimljivosti;</p> <p>Afrika, geografske zanimljivosti;</p> <p>Sjeverna Amerika, prirodne i društvene karakteristike;</p> <p>Južna Amerika, prirodne i društvene karakteristike, geografske zanimljivosti.</p>

Didaktička uputstva:

- nastavnik/ca aktivira učenike/ce mobilisanjem prethodnih znanja i iskustava, upućuje učenike/ce da samostalno ili u grupi obavljaju jednostavna istraživanja;
- sadržaj ove nastavne teme nastavnik/ca dopunjuje upotrebom audio-vizuelnog materijala, filma, dijapozitiva, muzike;
- nastavnik/ca treba da koristi geografsku kartu u svim fazama nastavnog procesa i na svim tipovima časova;
- nastavnik/ca treba da podstiče učenike/ce da kritički koriste informacije (razlikuju bitno od nebitnog, uočavaju važnije podatke i činjenice);
- nastavniku/ci se preporučuje da prilikom obrade pojedinih nastavnih tema po mogućnosti pušta karakterističnu muziku sa određenih prostora - država.

Tema V: Vrijeme nikad isto

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Sadržaj/pojmovi	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razlikuje polove hladnoće i toplote; - razumije strukturu atmosfere (od tla do bezvazdušnog prostora); - razlikuje karakteristične vjetrove, ciklone (tajfun, uragan, El Ninjo, monsun); - upoznaje neobične padavine; - upoznaje načine predviđanja vremena. 	<p>Učenici/ce:</p> <ul style="list-style-type: none"> - čitaju i analiziraju tekst <i>Polovi hladnoće i toplote</i> (T. Rakićević, Geografska čitanka V), izvode zaključke o uzrocima; - koristeći odgovarajuće podatke na karti Svijeta pronalaze i pokazuju najtoplije i najhladnije predjele na Zemlji; - analiziraju kartu strukture atmosfere; - posmatraju, komentarišu film o rušilačkom vjetru El Ninju, izvode zaključke o uzrocima, posljedicama, mjerama zaštite; - na konkretnom primjeru objašnjavaju značaj monsuna; - čitaju tekst o neobičnim kišama, pronalaze uzročno-posljedične veze; - na osnovu vlastitog iskustva razgovaraju o načinima predviđanja vremena. 	<p>Polovi hladnoće i toplote; ciklon, tajfun, uragan, orkan, El Ninjo; monsun; neobične padavine.</p>	<p>Geografija Nastavna tema: atmosfera.</p>

Didaktička uputstva:

- nastavnik/ca treba da povezuje gradivo sa postojećim školskim i vanškolskim znanjima i iskustvima učenika/ca, otvara mogućnost da učenik/ca slobodno postavlja pitanja, istražuje;
- nastavnik/ca treba da podstiče individualni rad učenika/ca, povećava mogućnost samoobrazovanja učenika/ca, osposobljava ih da misle, a da manje mehanički pamte;
- sadržaj nastavne teme treba obogatiti filmskim, ilustrativnim, tekstualnim materijalom.

Tema VI: Od prašuma do pustinja

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Sadržaj	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepoznaje pustinje; - upoznaje karakteristične pojave u pustinji; - zna da opiše oaze; - zna karakteristike džungle, savane, stepe i procjenjuje o njihovom značaju; - zna gdje šta uspijeva (od kokosa do banane). 	<p>Učenici/ce:</p> <ul style="list-style-type: none"> - koristeći vlastito znanje, odgovarajući film, fotografije, video zapise opisuju pustinje, oaze, zaključuju o uslovima za život; - čitaju odgovarajući tekst o neobičnim pustinjским pojavama, razgovaraju o njima, pronalaze uzroke; - posmatraju film o Amazoniji, čitaju tekst "<i>Zeleni pakao</i>" Amazonije (Geografska čitanka VII), samostalno daju mišljenje o značaju, procjenjuju o uslovima za život; - samostalno ili u grupi sakupljaju, klasifikuju, analiziraju, iskazuju i koriste geografske informacije na datu temu; - samostalno rade tabele određenog prostora i biljne kulture u njima; - rade projekatske radove na datu temu. 	<p>Oaza; fatamorgana; "pijesak pjevač"; džungla, Amazonija; savana, stepa.</p>	<p>Geografija Nastavne teme: Afrika, prirodne i društvene karakteristike; Južna Amerika, prirodne i društvene karakteristike.</p> <p>Biologija sa ekologijom Nastavna tema: vrste ekosistema.</p>

Didaktička uputstva:

- nastavnik/ca treba da organizuje aktivnost za izradu projekatskog rada, organizuje rad u grupama ili parovima, pruža pomoć u prikupljanju materijala, daje instrukcije u vezi sa korišćenjem prikupljenog materijala, podstiče učenike/ce na preuzimanje inicijative, na lični doprinos radu, omogućava slobodu mišljenja, prosuđivanja, vrednovanja;
- sadržaj teme nastavnik/ca obogaćuje filmskim, tekstualnim, ilustrativnim materijalom;
- akcenat treba da bude na onim karakteristikama sa kojima se učenici/ce prvi put srijeću;
- navedeni tekstovi (filmovi) su prijedlozi, nastavnik/ca po svom izboru, izboru i interesovanju učenika/ca može birati i druge.

Tema VII: Okeani i mora, nepregledne plave njive

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Sadržaj	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ocjenjuje morska bogatstva; - razlikuje morske struje i procjenjuje njihov značaj; - zna da objasni plimu i oseku i procijeni njihov značaj; - vrednuje čovjekov odnos prema vodama. 	<p>Učenici/ce:</p> <ul style="list-style-type: none"> - navode morska bogatstva i daju mišljenja o mogućnostima iskorišćavanja; - povezuju naučene sadržaje sa ranijim znanjima i iskustvima; - analiziraju tekst - <i>Sa lovcima na kitove, Ribarenje oko Lofotskih ostrva</i> (Geografska čitanka VI); - na karti prate puteve morskih struja, analiziraju njihov značaj; - na osnovu odgovarajućeg materijala, vlastitog zapažanja, upoređuju plimu i oseku na različitim obalama, daju mišljenje i navode primjere o mogućnostima iskorišćavanja; - rade seminarski rad na temu odnosa čovjeka prema vodama. 	<ul style="list-style-type: none"> - Svjetski okean; morske struje; plima, oseka; Lofotska ostrva. 	<p>Geografija Nastavna tema: vode na Zemlji.</p> <p>Poznavanje prirode Nastavna tema: more. Nastavna jedinica: osnovni izvori zagađenja mora i posljedice zagađenja.</p> <p>Biologija sa ekologijom Nastavna tema: vrste ekosistema.</p>

Didaktička uputstva:

- nastavnik/ca treba da navodi učenike/ce da na osnovu vlastitih znanja i iskustava na konkretnim primjerima vrednuju morska bogatstva, odnos čovjeka prema ovim vodama;
- navedeni tekstovi su primjeri, a nastavnik/ca po svom izboru, izboru učenika/ca može planirati i druge tekstove.

Tema VIII: Obalama i vodama rijeka

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Sadržaj	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vrednuje plovidbeni značaj Rajne i Dunava; - vrednuje značaj doline Nila; - analizira dolinu Hoanghoa i Jangcekjanga; - uočava specifičnost Amazona; - saznaje o vodopodima na Nijagari i Zambeziju; - procjenjuje značaj Volge; - procjenjuje značaj Misisipija sa Misurijem; - vrednuje sibirске rijeke i procjenjuje mogućnosti iskorišćavanja; - razvija stvaralačko mišljenje. 	<p>Učenici/ce:</p> <ul style="list-style-type: none"> - povezuju prethodna znanja sa novim saznanjima; - rade seminarski rad na temu značaja doline rijeke Rajne, Dunava, Nila; - uz korišćenje karte analiziraju doline Hoanghoa i Jangcekjanga; - na fotografiji, filmu prepoznaju karakteristične tokove; - na osnovu odgovarajućeg materijala izvode zaključke o načinu iskorišćavanja navedenih rijeka i odnosu čovjeka prema njima; - samostalno ili u timu sakupljaju, klasifikuju, analiziraju odgovarajući materijal sa Interneta, iz literature na datu temu i o istom izvještavaju; - rade foto-albume, panoje, male turističke prospekte; - postavljaju kviz pitanja. 	<p>Rajna, Dunav, Nil; Hoangho, Jangcekjang; Amazon; Nijagara; Zambezi; Volga; Misisipi sa Misurijem; sibirске rijeke.</p>	<p>Geografija Nastavna tema: vode na Zemlji.</p>

Didaktička uputstva:

- s obzirom da su sadržaji ove nastavne teme dobro obrađeni, nastavnicima/cama se preporučuje da izbjegavaju ponavljanje, suviše faktografisanje i deskripciju; akcenat treba da bude na onim sadržajima sa kojima se učenici/ce prvi put susrijeću, kao i po izboru samih učenika/ca;
- nastavnik/ca organizuje rad u grupama ili parovima, pruža pomoć u prikupljanju materijala, daje instrukcije u vezi sa korišćenjem prikupljenog materijala i pripremi efektne prezentacije i izvještaja o rezultatima rada.

Tema IX: Zagađenost ne zna za granice

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Sadržaj	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> - procjenjuje uticaj čovjeka na stanje životne sredine (vazduh, voda, šume, tlo...); - razumije da je ozonski omotač značajan za živi svijet na Zemlji, kao i uzroke i posljedice njegovog oštećenja; - zna uzroke i uočava posljedice kiselih kiša; - prepoznaje štetne uticaje u biosferi i poznaje načine zaštite i unapređivanja; - razumije značaj šuma za život na Zemlji; - razumije ograničenost prirodnih resursa; - razvija smisao kritičkog odnosa prema tehnološkom razvoju; - razumije smisao održivog razvoja; - razumije pojam ekološke države Crne Gore. 	<p>Učenici/ce:</p> <ul style="list-style-type: none"> - povezuju prethodna znanja i iskustva sa novim saznanjima; - sakupljaju, klasifikuju, analiziraju i koriste odgovarajući materijal na temu, prirodne sredine i čovjeka, održivog razvoja, rade seminarske radove; - čitaju konkretne tekstove - <i>Šume, pluća Zemlje, Kisjele kiše, Naša planeta mora ostati zelena</i> (Geografska čitanka V), diskutuju o datim temama, izvode zaključke; - samostalno ili u grupi, uz pomoć odgovarajućih parametara, izrađuju tabele štetnih uticaja u biosferi, daju mišljenje o mjerama zaštite; - izrađuju albume, postere, zidne novine na temu <i>Ekološka država - Crna Gora</i>, - izrađuju panoe sa porukama zaštite prirode. 	<p>Ozonski omotač; kisjele kiše; održivi razvoj; ekološka država.</p>	<p>Geografija</p> <p>Biologija sa ekologijom</p> <p>Nastavne teme: zaštita i unapređivanje životne sredine; ekološka karta Crne Gore; karakteristični ekosistemi Crne Gore.</p>

Didaktička uputstva:

- nastavnik/ca treba posebno da naglasi međuzavisnost prirode i čovjeka, posebno istakne značaj održivog razvoja;
- nastavnik/ca podstiče učenike/ce na međusobnu komunikaciju i rad u grupi u traganju za adekvatnim primjerima iz zaštite životne sredine koji oslikavaju odnos čovjeka i biosfere; nastavnik/ca treba da podstiče učenike/ce na inicijativu, kreativnost u pokušajima da samostalno objasne uzrok i posljedice čovjekovog djelovanja na prirodu;
- nastavnik/ca treba da podstiče učenike/ce da učestvuju u diskusiji, da argumentovano iznose i brane svoje stavove, da slušaju i kritički procjenjuju uvjerljivost drugih, razmjenjuju osjećanja sa drugima.

Tema X: Neobičan biljni i životinjski svijet

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Sadržaj	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> - saznaje o egzotičnim životinjama Afrike; - prepoznaje nama neobičan životinjski svijet (anakonda, kengur, sibirski tigar, irvas, pingvin, ptica kivi - upoznaje rekordera u životinjskom svijetu; - prepoznaje Jelouston - najstariji i najveći nacionalni park; - upoznaje nama neobične biljne vrste (sekvoja, eukaliptus, baobab); - vrednuje značaj pamuka, pirinča, kafe...; - razumije i prepoznaje nama neobičan svijet Arktika i Antarktika; - ima odgovoran odnos prema biljkama i životinjama kao jedinkama i vrstama. 	<p>Učenici/ce</p> <ul style="list-style-type: none"> - povezuju prethodna znanja sa novim saznanjima; - posmatraju odgovarajući film o životinjskom svijetu Afrike, razgovaraju o filmu; - rade foto-albume, panoe nama neobičnog životinjskog svijeta; - prikupljaju odgovarajući materijal, (slikovni, tekstualni) o zanimljivom životinjskom svijetu, rade seminarske radove i o istom izvještavaju; - na osnovu konkretnog materijala opisuju Jelouston, izvode zaključke o posebnosti; - prikupljaju, selektiraju, analiziraju, koriste odgovarajući materijal sa Interneta, iz popularne literature, rade seminarske radove; - na fotografiji, filmu prepoznaju karakteristične biljne i životinjske vrste; - koristeći odgovarajuće podatke izrađuju tabele rekordera biljnog i životinjskog carstva; - na osnovu vlastitog znanja samostalno ili u grupi daju mišljenje o značaju pirinča, pamuka, kafe; - posmatraju film na temu čudesnog svijeta Arktika i Antarktika, diskutuju na datu temu; - prikazuju slajdove sa karakterističnim biljnim i životinjskim vrstama. 	<p>Egzotične životinje Afrike; Anakonda, kengur, kivi, irvas, sibirski tigar, pingvin; Jeloustonski nacionalni park; sekvoja, eukaliptus, baobab, pirinač, pamuk, kafa.</p>	<p>Geografija Nastavna tema: biljni i životinjski svijet na Zemlji.</p> <p>Biologija: biljni svijet.</p> <p>Biologija sa ekologijom Nastavna tema: vrste ekosistema</p>

Didaktička uputstva:

- nastavnik/ca treba da podstiče učenike/ce da pronalaze i koriste različite izvore informacija - štampane, elektronske, vizuelne;
- nastavnik/ca upućuje učenike/ce na međusobnu komunikaciju i rad u grupi u traganju za specifičnim, neobičnim i zanimljivim biljnim i životinjskim vrstama (u građi, ponašanju, funkcijama, odnosu sa okolinom...).

Tema XI: Susret sa rijetkim stanovnicima Zemlje

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Sadržaj	Korelacija i didaktička uputstva
<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> - saznaje o načinu života Eskima, rijetkih stanovnika sjevera; - razlikuje drevne narode Amerike, Maje, Inke, Asteke, Indijance; - prepoznaje karakteristično stanovništvo Afrike - Pigmeje, Bušmane, Tuareze; - saznaje o Aboridžinima, malobrojnim stanovnicima Australije; - uočava i prepoznaje način života navedenog stanovništva; - razumije da predrasude mogu negativno uticati na međuljudske odnose. 	<p>Učenici/ce:</p> <ul style="list-style-type: none"> - na osnovu odgovarajućih filmova, tekstova, izvode zaključke o životu i radu Eskima u uslovima hladne polarne klime; - rade seminarske radove na temu drevnih naroda Amerike, Maja, Asteka, Inka Indijanaca; - sakupljaju odgovarajuće podatke (slikovni, pisani) o zanimljivom stanovništvu Afrike, prezentuju rezultate svojih istraživanja; - posmatraju film, čitaju tekstove o australijskim Aboridžinima, samostalno i u timu daju mišljenje o životu, položaju ovog stanovništva Australije; - diskutuju na temu stereotipa o pojedinim narodima, etničkim, vjerskim zajednicama; - samostalno i u grupi prikupljaju, klasifikuju fotografije, razglednice, postere; - rade foto-albume, zidne novine na datu temu. 	<p>Eskimi; Maje, Inke, Asteci; Indijanci; Pigmeji, Bušmani, Tuarezi; Aboridžini.</p>	<p>Građansko vaspitanje</p> <p>Nastavne jedinice:</p> <p>kulturne, vjerske, etničke, generacijske razlike i njihovo prožimanje; odnosi na principu multikulturalnosti i interkulturalnosti.</p>

Didaktička uputstva:

- nastavnik/ca treba da što više primjenjuje aktivne oblike i metode rada koje se fokusiraju na aktivnostima i saradnji učenika/ca;
- učenike/ce treba što više podsticati na samostalan, kreativan rad uz upotrebu različitih izvora informacija, usmjeravati ih na kritičko korišćenje informacija;
- u obradi teme akcenat treba da bude na onim karakteristikama po kojima su pojedini narodi prepoznatljivi u svijetu;
- nastavnik/ca treba da podstiče učenike/ce na argumentovano diskutovanje i sučeljavanje stavova pri pojavi određenih problema, jasno i direktno izražavanje svojih stavova.

Tema XII: Neobična naselja

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Sadržaj	Korelacija i didaktička uputstva
Učenik/ca: - razlikuje smještaj stanovništva od prirodnih skloništa do megalopolisa; - saznaje o najsjevernijim naseljima na Zemlji (Murmansk, Tula, Noriljsk); - upoznaje naselja na "orlovim visinama" (u Andima, Tibetu); - prepoznaje karakteristična naselja (Venecija, Pariz, Jerusalem, Njujork, Rio de Ženeiro, Singapur...).	Učenici/ce: - na osnovu vlastitog znanja upoređuju ljudska staništa od prirodnih skloništa do megalopolisa; - čitaju i komentarišu tekstove o najsjevernijim naseljima na Zemlji, samostalno daju mišljenje o uslovima za život; - na karti Svijeta pronalaze, pokazuju najsjevernija i najviša naselja na Zemlji; - na fotografiji, filmu, video zapisu, slajdu prepoznaju karakteristična naselja; - koristeći konkretni materijal izvode zaključke o životu i radu stanovništva u najvišim naseljima na Zemlji; - rade seminarske radove na temu karakterističnih naselja, npr. Venecija, Jerusalem, Njujork, Pariz, Rio, Singapur; - samostalno ili u grupi prave izložbe, albume, zidne novine, panoje, turističke maršrute na datu temu; - izrađuju male turističke prospekte neobičnih naselja na Zemlji.	Murmansk, Tula, Noriljsk; Potosi, La Paz; Katmandu; Venecija, Njujork, Jerusalem, Pariz, Rio de Ženeiro, Singapur.	Geografija Nastavna tema: stanovništvo i naselja na Zemlji.

Didaktička uputstva:

- nastavnik/ca treba da insistira na kartografskoj pismenosti i upotrebi geografskih karata;
- nastavnik/ca treba da aktivira učenike/ce mobilisanjem prethodnih znanja i iskustava, usmjerava ih na detaljnija i trajnija posmatranja u prirodi, podstiče ih da otkrivaju uzročno-posljedične veze;
- nastavnik/ca upućuje učenike/ce na prikupljanje i korišćenje raznovrsnih informacija, posebno na važnost korišćenja Interneta u geografskim sadržajima;
- sadržaj nastavne teme treba obogatiti očiglednim materijalom. Akcenat treba da bude na onim sadržajima sa kojima se učenici/ce prvi put srijeću, kao i sadržajima po izboru samih učenika/ca.

Tema XIII: Građevinski gorostasi i otkrića koja su oplemenila svijet

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Sadržaj	Korelacija i didaktička uputstva
Učenik/ca: - vrednuje značaj tunela ispod Alpa, Lamanša; - upoznaje najduže mostove na svijetu; - vrednuje značaj Sueckog i Panamskog kanala; - vrednuje najnovija tehničko-tehnološka otkrića.	Učenici/ce: - koristeći vlastito znanje, odgovarajući film, tekst, samostalno procjenjuju o značaju tunela ispod Alpa, Lamanša; - na osnovu fotografije, filma, slajda opisuju najduže mostove na svijetu; - pronalaze i pokazuju na karti Suecki i Panamski kanal; - posmatraju film o Panamskom i Sueckom kanalu, razgovaraju o filmu, izvode zaključke o značaju; - sakupljaju podatke sa Interneta, iz medija o najnovijim tehničko-tehnološkim otkrićima i o istom izvještavaju; - samostalno prosuđuju o značaju; - rade seminarski rad na temu <i>Japan, zemlja ekonomskih i tehničkih čuda</i> .	Tuneli u Alpima; Lamanš; Golden Gejt; mostovi Japana; Suecki kanal; Panamski kanal.	

Didaktička uputstva:

- nastavnik/ca treba da motiviše učenike/ce da koriste različite izvore znanja, da povezuju sopstvena iskustva i školsko znanje, da samostalno istražuju;
- nastavnik/ca treba da organizuje aktivnost za izradu projekatskog rada, organizuje rad u grupama ili parovima, pruža pomoć u prikupljanju materijala, daje instrukcije u vezi sa korišćenjem prikupljenog materijala, podstiče učenike/ce na kreativnost, omogućava slobodu mišljenja, prosuđivanja, vrednovanja;
- sadržaj nastavne teme nastavnik/ca dopunjuje upotrebom audio-vizuelnog materijala, filma, dijapozitiva.

5. DIDAKTIČKA UPUTSTVA

Nastavnicima/cama se preporučuje orijentacioni broj časova po nastavnim temama, kao i sadržajima koje treba obraditi.

Ciljevi nastave su dati tabelarno i razvrstani su po sadržajima. Ostvarujemo ih kroz aktivnosti učenika/ca. Aktivnosti mogu istovremeno ostvariti više ciljeva, a isto tako jedan cilj se može ostvariti preko više različitih aktivnosti. Veze su naznačene u didaktičkim uputstvima i korelaciji među predmetima.

Sloboda i kreativnost nastavnika/ca ispoljavaće se kroz samostalno planiranje i određivanje tipova časova, izbor nastavnih metoda i oblika rada, raspored nastavnih sadržaja, izbor nastavnih sredstava i aktivnosti za svaku nastavnu temu. Primjeri aktivnosti su prijedlozi i nastavnik/ca može upotrijebiti i druge načine za ostvarivanje ciljeva. Prilikom planiranja nastavnog sadržaja, nastavnik/ca treba da vodi računa o sposobnostima i uzrastu učenika/ca, njegovim/njenim potrebama i interesovanjima, uslovima i nastavnim sredstvima kojima škola raspolaže.

Sadržaj programa nije zamišljen kao strogo definisan, već nastavnici/ce i učenici/ce prema sopstvenim interesovanjima i mogućnostima mogu sami istraživati i birati karakteristične primjere. Učenje mora imati smisla za učenika/cu. Zato, umjesto insistiranja na pamćenju činjenica, kod učenika treba razvijati sposobnost za samostalno korišćenje različitih izvora znanja, za povezivanje sopstvenih iskustava i školskog znanja, treba ih podsticati da samostalno istražuju i uče. Da bi se ostvario visok nivo postignuća, umjesto faktografije, akcenat treba da bude na učenju smislenih, međusobno povezanih sadržaja potrebnih za dalje obrazovanje i svakodnevni život.

U nastavi geografije se sriječemo sa mnoštvom geografskih informacija, pojmova, naziva, statističkih podataka. U tom pogledu veoma je važno da se razvijaju sposobnosti za najlakše i najbrže usvajanje, obradu i primjenu geografskih informacija. Nastavnici/ce treba da koriste metode i aktivnosti koje će podsticati i razvijati sposobnosti klasifikacije i sistematizacije, izdvajanje bitnog od nebitnog, kao i uočavanje važnih podataka i činjenica. Nastavnici/ce treba da podstiču inicijativu i kreativnost učenika/ca u pokušajima da samostalno objasne uzrok nastanka, karakteristike i neophodnost nastanka obrađenih primjera. U tom pogledu i pogrešno objašnjenje učenika/ca je bolje, ako je sam/a razmišljao/la, od napamet naučenog tačnog objašnjenja.

Da bi se ostvario kvalitet i trajnost stečenih znanja, neophodno je ostvariti korelaciju među različitim nastavnim predmetima. Sama priroda geografije, kao nauke koja predstavlja sintezu i sponu između prirodnih i društvenih nauka, a samim tim podrazumijeva i korišćenje dostignuća drugih nauka, predstavlja idealan model za usvajanje sistema pojmova, što je jedan od osnovnih ciljeva učenja uopšte.

Ne postoji samo jedan model dobrog časa, ali postoje zahtjevi koje treba uvažavati da bi čas bio dobar. Prilikom planiranja časa, nastavnik/ca treba da ima na umu cilj (šta treba postići časom), koji je najbolji način za to i kojim sredstvima raspolaže. Učenici/ce treba u najvećoj mjeri da učestvuju u svakoj fazi nastave, treba im dati mogućnost da postavljaju pitanja i tragaju za odgovorima, da rade u grupama i istražuju.

Učenici/ce će dostići više nivoa znanja, ukoliko im se pruži prilika da stečeno znanje primjenjuju u svakodnevnom životu ili da vrednuju značaj određenih pojava i procesa. Jedna od mogućih aktivnosti za podsticanje razvoja kreativnog mišljenja je argumentovana diskusija. U programu zanimljive geografije ima dosta pogodnih tema, o kojima učenici/ce mogu diskutovati na času.

Sadržaji zanimljive geografije su pogodni i za realizovanje projekatske nastave. Učenici/ce mogu raditi projekatske radove i po sopstvenom izboru. Pored usvajanja određenih znanja, kroz projekatsku nastavu će učenici/ce vježbati metode i tehnike samostalnog istraživačkog rada.

Radi efikasnosti zanimljive geografske nastave, preporučuju se različiti načini motivacije u toku cjelokupne nastave. Veoma je važna upotreba savremenog audio-vizuelnog materijala, dijapozitiva, video snimaka, filmova, pisanih dokumenata, statistike, priča, muzike itd. koje pomažu učeniku/ci da formira slike o životu ljudi na Zemlji. Zato je važno da učenik/ca nauči da samostalno traži, procjenjuje, prilagođava i koristi informaciju.

Poseban značaj za nastavu zanimljive geografije ima primjena kompjuterske tehnologije. Preporučuje se upotreba kompjutera sa LCD projektorom i dostupnost kompjuterskih programa za prikazivanje i obradu statističkih materijala, tematskih karata. Veoma su pogodne raznovrsne diskete sa geografskim sadržajima, a mnogo je mogućnosti za korišćenje Interneta.

6. STANDARDI ZNANJA (ISPITNI KATALOG)

Tema I: Zemlja u vječitom kretanju

Nakon ove teme učenici/ce treba da:

- razumiju zonalno vrijeme i znaju časovne zone;
- znaju da objasne pojam datumske granice;
- razumiju nejednako trajanje dana i noći;
- znaju da objasne pojavu "bijelih noći";
- znaju da objasne optičke pojave - polarna svjetlost, duga, halo, fatamorgana;
- znaju da objasne posljedice zanimljive rotacije, riječno korito "udesno";
- razlikuju toplotne pojaseve i uslove za život u njima;
- razumiju kalendar i njegove nedostatke.

Tema II: Kad Zemlja zadrhti, rađanje vulkana

Nakon ove teme učenici/ce treba da:

- znaju da objasne pojavu zemljotresa;
- uoče trusna područja na Zemlji i kod nas;
- znaju velike zemljotrese i uoče njihove posljedice;
- razumiju pojavu vulkana i znaju veće aktivne vulkane u Evropi i izvan nje;
- uoče povezanost pojava i procesa;
- koriste geografsku kartu kao izvor geografskih znanja i informacija;
- znaju načine predviđanja zemljotresa i erupcije vulkana i mjere koje se preduzimaju radi zaštite od njih.

Tema III: Zanimljive erozivne sile i oblici

Nakon ove teme učenici/ce treba da:

- znaju kako spoljašnje sile oblikuju reljef i mogu prepoznati koji su to oblici;
- znaju da opišu najveće kanjone svijeta (Kolorado, Tara);
- znaju da opišu karakteristične delte;
- znaju kraške oblike erozije, prepoznaju zanimljive oblike;
- razlikuju karakteristične oblike kraške erozije u Crnoj Gori;
- znaju da objasne pojavu lavina, ledenih bregova;
- mogu da na karti uoče reljef morskog dna.

Tema IV: Na najvišim planinama svijeta

Nakon ove teme učenici/ce treba da:

- prepoznaju i opisuju Himalaje, karakteristična naselja i stanovništvo u njihovom podnožju;
- shvate osvajanje najviših planina svijeta;
- prepoznaju i opisuju Ande, Kordiljere, Kilimandžaro;
- znaju da objasne pojavu i kretanje lednika.

Tema V: Vrijeme nikad isto

Nakon ove teme učenici/ce treba da:

- razlikuju polove hladnoće i toplote;
- znaju strukturu atmosfere;
- prepoznaju karakteristične vjetrove;
- znaju da objasne neobične padavine;
- znaju načine predviđanja vremena.

Tema VI: Od prašuma do pustinja

Nakon ove teme učenici/ce treba da:

- prepoznaju i opisuju karakteristične pustinje;
- znaju da objasne karakteristične pojave u pustinji;
- razumiju značaj oaza;
- prepoznaju i opisuju karakteristične džungle, savane, stepe, razumiju njihov značaj;
- znaju gdje šta uspijeva (od kokosa do banana);
- kritički koriste informacije.

Tema VII: Okeani i mora, nepregledne plave njive

Nakon ove teme učenici/ce treba da:

- znaju morskog bogatstva;
- uporede morske struje i znaju njihov značaj;
- znaju da objasne plimu i oseku, procijene njihov značaj;
- uoče povezanost pojava i procesa;
- analiziraju čovjekov odnos prema vodama;
- shvate potrebu očuvanja i zaštite voda.

Tema VIII: Obalama i vodama rijeka

Nakon ove teme učenici/ce treba da:

- analiziraju plovidbeni značaj Rajne i Dunava;
- znaju da objasne značaj doline Nila;
- uoče specifičnost Hoanghoa, Jangcekjanga, Amazona;
- prepoznaju i opisuju vodopade na Nijagari, Zambeziju;
- prepoznaju i opisuju Volgu, sibirske rijeke, Misisipi sa Misurijem, procjenjuju njihov značaj;
- shvate odnos čovjeka prema ovim vodama i razumiju potrebu njihove zaštite i unapređivanja.

Tema IX: Zagađenost ne zna za granice

Nakon ove teme učenici/ce treba da:

- znaju da objasne uticaj čovjeka na životnu sredinu;
- razumiju da su neki prirodni resursi ograničeni;
- razumiju značaj ozonskog omotača, znaju uzroke i posljedice njegovog oštećenja;
- znaju uzroke i posljedice kisjelih kiša;
- prepoznaju štetne uticaje u biosferi i znaju načine zaštite i unapređivanja;
- znaju da objasne značaj šuma za život na Zemlji;
- razumiju smisao održivog razvoja;
- znaju pojam ekološke države Crne Gore;
- kritički koriste informacije.

Tema X: Neobičan biljni i životinjski svijet

Nakon ove teme učenici/ce treba da:

- znaju karakteristične životinje Afrike;
- prepoznaju nama neobičan životinjski svijet;
- znaju da opišu Jelouostonski nacionalni park;
- znaju da opišu neobične biljne vrste - sekvoja, eukaliptus, baobab;
- znaju značaj pamuka, pirinča, kafe;
- razumiju i prepoznaju neobičan svijet Arktika i Antarktika;
- razvijaju odgovoran odnos prema biljkama i životinjama kao jedinkama i vrstama.

Tema XI: Susret sa rijetkim stanovnicima Zemlje

Nakon ove teme učenici/ce treba da:

- znaju način života Eskima;
- prepoznaju drevne narode Amerike;
- prepoznaju karakteristično stanovništvo Afrike;
- razlikuju Aboridžine, malobrojno stanovništvo Australije;
- uoče i razumiju način života navedenog stanovništva;
- uvažavaju razlike među stanovništvom, razvijaju toleranciju, poštovanje i pripadnost multietničkom, multijezičkom, multikulturnom... svijetu;
- kritički koriste informacije.

Tema XII: Neobična naselja

Nakon ove teme učenici/ce treba da:

- razlikuju smještaj stanovništva, od prirodnih skloništa do megalopolisa;
- prepoznaju najsjevernija naselja na Zemlji;
- prepoznaju naselja na "orlovim visinama";
- znaju da objasne uslove za život;
- prepoznaju i opisuju karakteristična naselja.

Tema XIII: Građevinski gorostasi i otkrića koja su oplemenila svijet

Nakon ove teme učenici/ce treba da:

- razumiju značaj tunela ispod Alpa, Lamanša;
- znaju da opišu najveće mostove svijeta;
- prepoznaju Suecki i Panamski kanal, razumiju njihov plovidbeni značaj;
- znaju najnovnija tehničko-tehnološka otkrića, razumiju njihov značaj;
- kritički koriste informacije.

7. NAČIN PROVJERAVANJA ZNANJA I STRUČNE OSPOSOBLJENOSTI

Provjera i ocjenjivanje znanja je najvažnija i najosjetljivija faza vaspitno-obrazovnog rada. Od nastavnikovog/cinog vrednovanja znanja učenika/ca zavisi hoće li znanje ostati na nivou reprodukcije ili će učenici/ce učiti sa razumijevanjem i znanje upotrebljavati u školi i u svakodnevnom životu.

Uloga nastavnika/ce kao procjenjivača i evaluatora u nastavnom procesu je veoma važna, a ona između ostalog obuhvata:

- ocjenjivanje i sve vrste intervencija koje daju povratnu informaciju o uspješnosti procesa učenja;
- primjenu različitih oblika ocjenjivanja i provjeravanja znanja;
- sve vrste verbalnih i neverbalnih odobravanja ili neodobravanja učeničkog rada od strane nastavnika/ce;
- analiziranje individualnog postignuća učenika/ce u odnosu na njegove/njene sposobnosti, radne navike, motivaciju ...

Kvalitet provjeravanja i ocjenjivanja znanja biće na najvišem kvalitativnom nivou uz poštovanje stručnih didaktičkih načela u provjeravanju i ocjenjivanju znanja, kao što su primjena različitih načina i formi, uvažavanje individualnih razlika učenika/ca, objektivnost, strpljivost, planiranje i javnost ocjenjivanja.

Prilikom provjeravanja i ocjenjivanja znanja (usmenog i pismenog), nastavnici/ce treba da uzmu u obzir ciljeve: znanje, razumijevanje, analizu, sintezu, upotrebu, vrednovanje. Geografska nastava treba da bude usmjerena na razmišljanje o načinu rješavanja problema, osposobljavanje za vlastito određivanje i odlučivanje o problemima. Cilj je razvijanje interesovanja i sposobnosti učenika/ca.

Ukoliko nastavnik/ca dobro postavi tri osnovne pedagoške funkcije ocjenjivanja: informativnu, evaluativnu i instruktivnu, razvije se još dvije veoma važne psihološke funkcije - motivaciona i razvojna. Dakle, ocjenjivanje ne smije da se vezuje samo za utvrđivanje konačnih ocjena, nego se više koristi kao sredstvo praćenja toka nastavnog procesa. Ocjenjivanje treba bazirati na definisanim standardima znanja.

Provjeravanje i ocjenjivanje znanja treba da bude usmeno i pismeno. Pismena provjera znanja treba da se obavlja na objektivnim testovima, koji pokrivaju sve nivoe zahtjevnosti. Učenike/ce treba unaprijed upoznati sa kriterijumima ocjenjivanja. Prilikom praćenja i ocjenjivanja učenikovog/cinog rada treba uzeti u obzir i rad na terenu, vježbe, izlaganje seminarskih radova, zbirki. Nastavnik/ca ne procjenjuje samo formalna znanja, nego i stepen angažovanja, motivacije, oblike učešća, saradnju, snalaženje u grupnom rješavanju zadataka, rezultate grupnog oblika rada itd.

Prilikom provjere znanja, učenicima/cama treba omogućiti korišćenje odgovarajućih pomagala (različite vrste karata, slikovni materijal, grafičke prikaze...) kako bi najlakše pokazali/e svoje znanje.

8. RESURSI ZA REALIZACIJU

a) Materijalni uslovi

Za kvalitetno i efikasno izvođenje nastave zanimljive geografije neophodan je kabinet ili specijalizovana geografska učionica.

Učionica treba da bude opremljena najpotrebnijim nastavnim sredstvima, literaturom, didaktičkim pomagalicama i audio-vizuelnim sredstvima. Radi upotrebe audio-vizuelnih sredstava učionica treba da ima mogućnost zamračivanja.

Osnovno nastavno sredstvo u nastavi geografije su raznovrsne geografske karte i globusi.

Neophodne geografske karte su:

- Svijet (fizičko-geografska i politička karta);
- karte kontinenata (fizičko-geografske i političke);
- karte pojedinih regija Evrope;
- karte Srbije i Crne Gore (fizičko-geografske i političke, tematske);
- karte Crne Gore (fizičko-geografske, tematske);
- određene tematske karte (npr. privredne, klimatske, biogeografske, saobraćajne, turističke...);
- određene reljefne karte.

Osim karata, važno nastavno sredstvo u učionici treba da budu različiti globusi: indukcioni, fizičko-geografski, politički, reljefni, a po mogućnosti i telurijum.

Kabineti, specijalizovane učionice treba da budu opremljene i sa odgovarajućim audio-vizuelnim sredstvima:

- dijaprojektor sa dijafilmovima;
- episkop;
- grafoskop;
- TV aparat;
- foto-aparat;
- video-rikorder;
- kasetofon sa CD-om;
- kompjuter sa TV karticom i mogućnošću upotrebe disketa i sa priključkom na Internet.

Kabineti treba da budu opremljeni i sa: različitim modelima, fotografijama, video kasetama sa odgovarajućim filmovima, TV emisijama, čart-tablom, projekcionim platnom, odgovarajućim audio kasetama i CD-ima, folijama, makazama, skalpelom, hamer papirom, papirom u boji, stalcima za karte, olovkama u boji... Učionica-kabinet treba da ima ormare za čuvanje nastavnih sredstava.

U učionici-kabinetu nastavnik/ca treba da na raspolaganju ima odgovarajuću literaturu kao i udžbenike, odgovarajuće priručnike, časopise, geografske atlase, radne sveske, zbirke zadataka...

b) Okvirni spisak literature

Preporučena literatura za učenike/ce:

1. Geografski atlas za V, VI, VII, VIII razred osnovne škole, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2001,
2. Dječija enciklopedija znanja (I – IV), Ljubljana, Zagreb, 1990,
3. Enciklopedija znanja, Gdje, Mladinska knjiga, Ljubljana, Zagreb, 1990,
4. Popularna literatura (časopisi "Gea", "Zemlja, ljudi", "National geographic", "Magazin" – putopisi, "Dječije novine", "Galaksija", "Globus"),
5. Zanimljiva geografija, "Nolit", Beograd, 1958,
6. N. Mastilo, O. Hajrić, Geografska čitanka 2, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1973,
7. Sitarica R., Tadić M. Geografska čitanka za V razred osnovne škole, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2003,
8. Sitarica R., Tadić M. Geografska čitanka za VI razred osnovne škole, Zavod za školstvo i nastavna sredstva, Beograd, 2003,
9. Sitarica R., Tadić M. Geografska čitanka za VII razred osnovne škole, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2003,
10. Veliki atlas životinja, TKPP Evro, Beograd, 1991,
11. J. Marković, Geografska čitanka za VII razred osnovne škole, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1995,
12. J. Granov, Geografska čitanka za VII razred osnovne škole, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, Zavod za izdavanje udžbenika, Novi Sad, 1992,
13. J. Mrković, Geografska čitanka za VII razred osnovne škole, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1995,
14. J. Ilić, M. Danilović, Geografska čitanka za VI razred osnovne škole, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, Zavod za izdavanje udžbenika, Novi Sad, 1992,
15. T. Rakićević, Geografska čitanka za V razred osnovne škole, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1993.

Preporučena literatura za nastavnike/ce:

1. Aimov Isak, Kako smo saznali da je Zemlje okrugla, G. Milanovac, 1990,
2. Lj. Nenadović, Pisma iz Italije, Mlado pokolenje, Beograd, 1961,
3. Sekelj Tibor, Kroz brazilske prašume, Zagreb, 1953,
4. Sekelj Tibor, U zemlji Indijanaca, Beograd, 1956,
5. Stražičić Nikola, Čovjek osvaja pustinju, "Školska knjiga", Zagreb, 1960,
6. Stražičić Nikola, Čovjek i vulkani, "Školska knjiga", Zagreb, 1962,
7. T. Harun, Kad se Zemlja trese, NIP, Zagreb, 1963,
8. Radenković Dordje, Džungle i ljubavi Azije, "Slovoljubve", Beograd, 1961,
9. Stefanović Momčilo, Afrika – sjaj i tama, BMG, Beograd, 1999,
10. Hant Džon, Pobjeda nad Everestom, "Minerva", Subotica, 1954,
11. Džumhur Zuko, Pisma iz Afrike i Evrope, "Svjetlost", Sarajevo, 1991,
12. Džumhur Zuko, Pisma iz Azije, "Svjetlost", Sarajevo, 1991.

13. Djordjević Sredoje, Pisma iz Amerike, Srpska štamparija Dušana Petrovića, Beograd, 1983,
14. Stevanović M. Živadin, Sto dana u Americi, "Dječije novine", Gornji Milanovac, 1976,
15. Pešić Stevan, Katmandu, "Prosveta", Beograd, 1982,
16. Vlahović P., Narodi i etničke zajednice Svijeta, Vuk Karadžić, Beograd, 1984,
17. Slavka Milošević, Zanimljiva geografija, Zavod za izdavanje udžbenika SR Srbije, Beograd, 1958.

Napomena

Nastavnici/ce mogu dopuniti literaturu i preporučiti korišćenje drugih izvora u cilju aktuelizacije nastave, zbog novih dostignuća i znanja, u cilju zadovoljenja potreba i interesa učenika/ca.

9. PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA/CA I STRUČNIH SARADNIKA/CA

Izborni predmet **zanimljiva geografija** može da izvodi nastavnik/ca ili profesor/ica geografije sa odgovarajućom stručnom spremom i nastavnik/ca ili profesor/ica istorije i geografije sa odgovarajućom stručnom spremom.

Predmetni program **ZANIMLJIVA GEOGRAFIJA, izborni predmet** za devetogodišnju osnovnu školu izradila je Komisija u sljedećem sastavu:

dr **Mihailo Burić**, predsjednik

Nada Maras, član

Komnen Žugić, član